

**TONY JUDT, JENNIFER HOMANS (edd.),
When the facts change: Essays 1995–2010,
New York 2015, Penguin Books, 400 s.,
ISBN 978-014-3128-45-8**

Tony Judd patřil k nejuznávanějším, nejobdivovanějším a zároveň nejkontroverznějším intelektuálům přelomu 20. a 21. století. Do povědomí odborné veřejnosti se zapsal především jako historik zaměřený na francouzské intelektuální dějiny a dějiny Evropy. Mezi širší, zejména anglofonní veřejností byl znám jako sveršepý kritik americké a izraelské zahraniční politiky stejně jako člověk, který angažovaně promýšlí současnost a možnou budoucnost Evropy a jejích obyvatel. Odpůrci jej vinili tu z odborné nedůslednosti, onde z bagatelizování „oprávněných“ zájmů západních zemí ve světě či ze zlehčování složitých politických problémů. V každém případě však Juddovi nelze upřít nezvyklý rozhled v mnoha oblastech, kterým se věnoval (od kulturních, sociálních a politických dějin až po témata krásné literatury či filmu), a především je třeba si cenit jeho neobyčejně otevřeného a kritického uvažování, které neuplatňoval pouze směrem navenek, nýbrž i na sebe samého. To ostatně dokazuje i poslední, již posmrtně vydaný soubor esejů z let 1995–2010, jehož název vychází z citátu připisovaného Johnu Maynardu Keynesovi – *When the facts change*.¹ Editorkou svazku je Juddova manželka, historička Jennifer Homansová.

Život Tonyho Judda má svéráznou podobu. Skoro se zdá, že dějiny, které popisuje, sám prožil. Když ne přímo fyzicky, tedy alespoň prostřednictvím svých rodinných vazeb či širších životních peripetií. Narodil se v roce 1948 v Londýně do poměrně sekulární židovské rodiny. Rodiče prožili svůj život víceméně v západní Evropě, jeho prarodiče však pocházeli ze všech koutů východní Evropy, z Ruska, z území dnešní Litvy, Polska či Besarábie. Jejich životní zkušenosti byly trpké, nic z toho Tony při svém narození výrazně nepocítoval. Jak sám poznamenal, prožil „dokonale konvenční a mírně osamělé londýnské dětství 50. let“. I přesto mu však životní příběhy jeho rodiny dávaly osobně nahlédnout do průběhu „historie poloviny 20. století tak, jak postihovala židovské imigranty z východní a střední Evropy“.

Juddova první léta tedy proběhla poměrně klidně v prostředí londýnských středních vrstev. Poté co jako první z rodiny absolvoval střední školu, začal studovat

1 Úplný Keynesův citát zní: „When the facts change, I change my mind. What do you do, Sir?“ V českém překladu: „Když se změní fakta, změním své uvažování. Co uděláte Vy, pane?“

na cambridgeské King's College a později i na pařížské École Normale Supérieure. Jeho další kariéra se pak odehrávala převážně na prestižních univerzitách v Berkeley, Oxfordu a konečně v New Yorku, kde byl zakladatelem a ředitelem Remarqueova institutu, jehož posláním dodnes zůstává „vysvětlit Evropu Americe“.

Důležitý mezník v životním i intelektuálním vývoji Tonyho Judta představuje jeho okouzlení marxistickými a sionistickými myšlenkami v 60. letech. Díky tomu strávil nějaký čas i v izraelských kibucech. Vystřízlivění z této životní etapy však přichází právě z tohoto prostředí. V období okolo tzv. šestidenní války si totiž uvědomil, že jeho představy o Izraeli se diametrálně odlišují do reality. Zjistil, že Izrael není ideální rovnostářskou a demokratickou zemí, o jaké snil, nýbrž militantním státem plným nenávisti vůči jakékoli formě odlišnosti. Odtud se snad počítá Judtův kritický náhled na židovství a problémy izraelského státu.

Druhým a pro nás velmi významným mezníkem bylo Judtovo seznámení se s problematikou východní Evropy, dějin kultury, politiky a životního stylu. Téma si jej našlo skrze několik polských přátel, většinou emigrantů usazených v západní Evropě. Postupně do něj začal pronikat do té míry, že mu již přestal dostačovat pohled zprostředkovaný přáteli či překladovou literaturou. Chtěl se reality dotýkat osobně. Proto, po několika dalších podnětných setkáních, zakoupil učebnici češtiny a začal sám intenzivně prozkoumávat svět malého národa uprostřed Evropy (česká kultura se mu tehdy zdála přístupnější než polská, proto si zvolil ke studiu ji).

Dílo Tonyho Judta má svým rozsahem a hloubkou jen obtížně nalezitelnou konkurenci. Jako vědec se vyprofiloval v 70. letech na tématech věnujících se moderním francouzským dějinám. Měl k nim blízko zřejmě i díky tomu, že francouzština byla obvyklým jazykem jedné poloviny jeho rodiny. První publikovanou prací (1976) byla francouzsky psaná kniha *La reconstruction du parti socialiste: 1921–1926* věnující se obnově francouzské Socialistické strany, rozštěpené a oslabené po tzv. tourském kongresu a následném vytvoření Komunistické strany Francie. Problematice francouzské levice se věnoval i v dalších knihách: *Socialism in Provence: 1871–1914* (1979) a *Marxism and the French left* (1990). Postupně se však jeho zájem, stále spojený s původními tématy (levicí a francouzskými dějinami), překlápá do obecnější roviny. Od sociální historie přechází k historii idejí a myšlení.

Na počátku 90. let dokončuje a vydává *Past Imperfect: French Intellectuals, 1944–1956* (1992), ve které podává poměrně radikální kritiku francouzských intelektuálů, mezi jinými především Jean-Paul Sartra. Obviňuje je z vědomé morální slepoty vůči komunismu a politice Josefa Stalina v Sovětském svazu a zemích východního bloku, ukazuje, z čeho tato ne-zodpovědnost pramenila a jak se později odrazila v obrazu celé jedné generace francouzských myslitelů.

Podobnému tématu se věnuje i v *The Burden of Responsibility* (1998), ve kte-

ré však naopak vyzdvihuje přínos Léona Bluma, Alberta Camuse a Raymonda Arona k pozdvihnutí politické, občanské i etické zodpovědnosti ve vztahu k aktuálním společenským problémům i navzdory nejrůznějším tlakům, které na ně byly vyvíjeny.

Důležitou a širší veřejnosti zřejmě nejznámější částí Judtova díla jsou práce věnující se dějinám Evropy stejně jako uvažování o její přítomnosti a budoucnosti. K dnes již klasickým knihám soudobé historiografie můžeme jistě zařadit jeho životní opus magnum, v českém překladu nazvaný *Poválečná Evropa* (2005, česky 2007), kterým se sebevědomě zařadil po bok takových historiků, jakými jsou Eric Hobsbawm či Norman Davies.

Do ranku úvah o současné i minulé Evropě můžeme zařadit i knihu *Reappraisals: Reflections on Forgotten Twentieth Century* (2008), jejíž ústřední myšlenka říká, že stále se zrychlující a globalizující společnost přestává být schopna chápat svou, byť i nepříliš vzdálenou minulost, a ukotvit tak sebe samu ve stále se měnícím světě. Pravdu, pochopení a paměť pak stále více nahrazuje tvorba nových mýtů a popírání vlastních tradic. Tématu krize evropského společenství se věnuje i v souboru esejů *A grand illusion?: Essay of Europe* (1996).

V brilantního pozorovatele a také kritika současných geopolitických trendů se Judt přeměnil v knize *Zle se vede zemi: Pojednání o naší současné nespokojenosti* (2010, česky 2011). V ní se pokusil podat obraz současné levice i jejích vyhlídek do blízké i vzdálenější budoucnosti. *Penzion vzpomínek* (2010, česky 2016) a *Intelektuál ve 20. století* (2012, česky 2013) jsou Judtovými finálními díly. Jejich charakter je však odlišný od těch předchozích. Nabízejí čtenáři procházku autorovým životem ve formě osobních vzpomínek či rozhovoru a proplétají jej s velkými i malými dějinami, jež formovaly autorův náhled na svět. Judt je dával dohromady již v době, kdy byl postižen amyotrofní laterální sklerózou, která jeho život v roce 2010 předčasně ukončila, a můžeme je tak vnímat jako jeho svého druhu intelektuální testament.

Posledním dosud vydaným souborem prací Tonyho Judta je kniha *When the facts change*. Editorka svazku, Judtova manželka Jennifer Homansová, jej rozdělila na pět částí, každou tematicky zacílenou na jinou oblast Judtova zájmu. Všechny eseje, krom jediného, již byly v minulosti publikovány, většinou na stránkách prestižních periodik jako *The New York Times* nebo *The New York Review of Books*, jejichž byl Judt pravidelným a ceněným dopisovatelem. Publikovaný výběr pokrývá v podstatě všechna důležitá témata, kterým se Judt v posledních patnácti letech svého života věnoval: Izrael a židovství, problémy Evropy po roce 1989, mezinárodní vztahy a americká zahraniční politika po jedenáctém září. Poslední část knihy je souborem tří esejů – osobních vyznání a zhodnocení tří významných intelektuálů 20. století.

Ještě než se dostane ke slovu sám Tony Judt, uvádí knihu svým úvodem Homansová. Ta zde, jak upozorňuje hned v první větě, „byla nucena oddělit člověka od jeho myšlenek“, k čemuž nabádá i čtenáře. V dalších odstavcích přesto nabízí svůj osobní pohled na dobu, ve které všechny eseje vznikaly a která se kryje s dobou, kdy s Judtem sdílela společný život. Přemítá o jeho vztahu k židovství a k holokaustu. Pro čtenáře jsou navýsost zajímavé i vzpomínky na Judtův pracovní postup, způsob jeho práce a myšlení, které se nezměnilo ani v době, kdy byl už nemocný. Koneckonců vzpomínky Homansové se nevyhýbají ani onomu smutnému období života nevyhnutelně směřující k smrti.

První oddíl knihy nazvaný *1989: Our age* je zvlášť významný i pro českého čtenáře, věnuje se totiž otázkám spojeným s pojetím a chápáním evropských dějin, dějiny prostoru střední Evropy nevyjímaje. Objevuje se v něm pět esejů, z nichž čtyři jsou koncipovány jako knižní recenze, což mimo jiné přesvědčivě ukazuje, jak silný a obohacující může tento literární útvar být v rukou zručného pisatele.

Knihu, hned po úvodu, otevírá příspěvek nazvaný *Downhill all the way*, recenze knihy *Věk extrémů* Erica Hobsbawma a zároveň polemika s některými jeho závěry. Judt zde oceňuje otevřenost argumentů a šíří Hobsbawmova záběru, zároveň však upozorňuje na některá opomenutí či „zamlčení“, která autor činí a která vycházejí z jeho životní zkušenosti nabyté ve 30. letech. Judt například upozorňuje na Hobsbawmovo přehlížení vývoje států mezi Německem a Ruskem po druhé světové válce a říká, že jeho přesvědčení o tamním sovětském vlivu jako pouhé reakci na americký vliv u západních spojenců je zkrátka mylné. Naše středoevropská zkušenost by se zřejmě s tímto Judtovým závěrem ztotožnila.

Zdaleka ne tak dobře hodnotí Judt v kapitole *Crimes and Misdemeanors* knihu *Evropa*, životní dílo Normana Daviese, který naopak střední Evropu, především Polsko, výrazně přeceňuje. Judt se na tomto místě ukazuje jako člověk, který se nebojí jít proti mínění většinového publika či části akademické obce, když knihu otevřeně kritizuje a hodnotí jako „plnou chyb, disproporcí, předsudků, vzteku a vychloubáčnosti, která je navíc pozoruhodně konvenční“. *Evropa* je navíc podle něj i velmi „politickou“ knihou, psanou se snahou vykládat minulost zkresleně a stranicky, což rozhodně nepočítá k jejím kvalitám. Později (v knize *Intelektuál ve dvacátém století*) Judt sám svou kritiku vysvětluje a popisuje, jak se s Daviesem později dokázali shodnout na jiných tématech. I to ukazuje na velikost obou historiků. Koneckonců, zmíněná recenze svým důrazem na fakta a nikoli osobní rovinu je dobrým příkladem Judtovy intelektuální i etické poctivosti.

Nejvíce se na region střední a jihovýchodní Evropy soustředí v eseji nazvaném *Freedom and Freedomia*. Pokouší se na recenzi dvou knih ukázat, jaké stereotypy stále vládou mezi západními intelektuály v otázkách hodnocení vývoje této

části kontinentu v celém dvacátém století. Pro českého čtenáře je zajímavé především pochvalné hodnocení knihy Dereka Sayera *The coasts of Bohemia*.

Jako z dnešního pohledu dobrý prognostik se Judt ukazuje v esejí *Europe: A grand illusion*, prostřednictvím které varuje před přílišnou ambiciózností projektu evropské integrace a krátkozrakostí bruselských politiků, která podle jeho soudu povede k destabilizaci Evropy a vzednutí vlny anti-evropských postojů. V posledních letech se jeho neblahý předpoklad, zdá se, potvrzuje.

V textu nazvaném *Why the cold war worked* se pokouší, opět ve formě recenze, nastínit jednu z možných interpretací studené války a ukázat, co přinášela evropskému kontinentu. Zároveň se znepokojením přiznává, že ačkoli jsme studenou válku vyhráli, mnoho z jejích dilemat před námi stále stojí a nadále čeká na vyřešení.

Esaje v druhé části knihy stojí rovněž za to si připomenout v jejich celistvosti. Především v anglicky mluvícím světě měly široký dopad na veřejné mínění a koneckonců i díky nim se z Judta stal všeobecně uznávaný (a také kontroverzní) veřejný intelektuál, jehož názory je třeba brát vážně. Konkrétně se v tomto oddílu věnuje problematice Izraele, židovství, využívání (či zneužívání) odkazu holokaustu a v širším ohledu i otázkám blízkovýchodní politiky. Netají se svým kritickým, avšak vždy argumenty podepřeným postojem, za který si v konzervativních židovských kruzích po celém světě vysloužil označení „sebenenávidějícího žida“ či obvinění z antisemitských postojů. Jak ale upozorňuje například Carlo Strenger,² Judt, ačkoli židovského původu, svými kritickými názory vůči Izraeli pouze doplňuje řadu jiných význačných intelektuálů, kteří uvažovali v této tradici (ve druhé polovině 20. století především Hannah Arendtová či nověji Noam Chomsky a Norman Finkelstein).

Nejvýznamnějším z esejů v této kapitole je text nazvaný *Israel: The alternative* z roku 2003. Začíná lakonickým konstatováním: „Blízkovýchodní mírový proces skončil. Nezemřel. Byl zabit.“ Judt zde ostře kritizuje Izrael, jehož etnické pojetí státu považuje za anachronismus. Toto izraelské sebepojímání zároveň pojímá jako hlavní příčinu krachu všech dosavadních pokusů o dorozumění mezi Izraelci a Palestinci. Ve zkratce zde tvrdí, že Izrael má v zásadě tři možnosti. Buď zůstane židovským, avšak pak nemůže zůstat demokratickým, nebo se z něj stane multietnický demokratický stát, který ale nemůže být židovským. Třetí možností by bylo zbavit se velké části svých arabských obyvatel a pokusit se zůstat jak židovským, tak demokratickým, avšak za „groteskní a sebezničující

2 Srov. www.haaretz.com/blogs/strenger-than-fiction/strenger-than-fiction-why-judt-s-jewish-identity-1.308414 (náhled 13. listopadu 2016).

cenu“. Řešení tedy viděl ve vytvoření izraelsko-palestinského soustátí, ve kterém by obě etnika měla zcela rovnoprávné postavení. Jeho kritici samozřejmě namítají, že v podobném případě by izraelskému elementu hrozilo rozplynutí v mase arabské populace. Nutno však vzít v potaz, že prozatím nikdo nebyl schopen navrhnout jiné funkční řešení, které by respektovalo obě etnika a jejich územní nároky. K podobné problematice se vrací v posledním článku tohoto oddílu, který nazval *What is to be done*. Rekapituluje v něm vývoj od roku 2003 (článek vyšel v roce 2009) a zdá se být ohledně dalších možností vývoje i mírně optimističtější, s podmínkou, „že je třeba udělat cosi odlišného než dříve“.

V textech věnovaných Izraeli se Judt také vrací k problematice holokaustu a jeho místa v uvažování a diskurzu o současném postavení židovského státu. V eseji *The problem of evil in postwar Europe* se ptá, do jaké míry je nebezpečí antisemitismu stále aktuální, a ukazuje, jak silně přerostlo trauma holokaustu v posledních desetiletích v Izraeli do podoby abstraktního konceptu, kterým je možno pohrozit pokaždé, když je jeho politika až příliš kritizována. V této souvislosti upozorňuje na to, jak ahistorickou je myšlenka, že kritikou Izraele se navracíme zpět ke koncentračním táborům, potažmo k roku 1938. Obává se, že podobným uvažováním mateme nastupující generace, které už s holokaustem nemají přímou zkušenost, a navíc z nich vychováváme cyniky.

Třetí oddíl knihy (*9/11 and The new world order*) se pokouší na širokém poli témat analyzovat vývoj civilizace od září 2001. Judtovo chápání tohoto přelomu jde mnohem dál než jen k obecně přijímanému kontextu války proti terorismu či vzednutí vlny neoliberálních tendencí v ekonomikách celého světa. Jeho hlavním tématem jsou v této části knihy Spojené státy a jejich postavení ve světovém společenství. Mohlo by se zdát, že tak sverepý kritik, jakým Tony Judt byl, bude mít pro tuto zemi jen slova odporu. Z mnohých kapitol je skutečně cítit znechucení ze současné (tedy především bushovské) politiky. Vnímavý čtenář se nemůže ubránit dojmu, že Judt stále nechce nad Amerikou definitivně zlomit hůl. To je koneckonců jeden z typických rysů jeho esejů – víra v obrat k lepšímu. Tak například v textu s názvem *It's own worst enemy* píše, že Amerika není charakterizována MTV nebo McDonalidem, svou jedinečnou vojenskou silou či svým bohatstvím. Americká moc a vliv v zahraničí je v současnosti výrazně ohrožen, protože je ohrožen základní mýtus, na kterém je tato moc postavena, tedy myšlenka, že „Spojené státy opravdu zaručují lepší svět a jsou stále nejlepší volbou pro ty, kteří lepší svět hledají“. Stejně tak se i v dalších textech nesnaží úlohu Spojených států bagatelizovat či nahradit. Jeho hlavním cílem je ukázat, že západní svět Spojené státy stále nutně potřebuje, že stejně jako po skončení druhé světové války jsou nejdůležitějším garantem svobodného uspořádání světa. Právě proto jej chování Ameriky tak znepokojuje. Judtův náhled na vhod-

ně uspořádaný svět totiž nespočívá na všemocném postavení jedné země. Jeho víra je založena na tom, že funkční, globalizovaná a propojená planeta musí být planetou spolupracující, která má samozřejmě své vůdce, ale má také důsledně promyšlené formy kolektivního rozhodování a v neposlední řadě i své korektivy.

Kapitola, která rozhodně stojí za přečtení, tento oddíl otevírá. Je jí skvělá analýza Camusova *Moru*, který Judt aktualizuje a elegantně přibližuje současné situaci. Je výbornou ukázkou autorova širokého rozhledu a navíc ukazuje, že Judt je schopen tvořit i texty vysoké literární kvality.

Oddíl *The way we live now* se nese v odlišném duchu, což je jistě dáno i tématy, která v něm autor zpracovává. Nemůžeme říci, že by snad byla méně závažná, jsou ale rozhodně meditativnější, úvahovější a mají obecnější přesah. Základní linkou, která prochází všemi texty, je úvaha nad současným společenským systémem, jeho vývojem i tím, co jej může dále rozvinout i ohrozit. Judt, jakožto téměř celoživotní příznivce sociálně demokratického vedení společnosti, se například v prvních dvou textech (*The glory of the rails* a *Bring back the rails*) pokouší na příkladu železniční dopravy, které je zjevným příznivcem, demonstrovat, jaké výhody přinášel sociálně demokratický konsenzus Británii až do nástupu Margaret Thatcherové. To, čemu Britové říkají „welfare state“, je pak jeho tématem i v dalších esejích. Na některých místech se dokonce zdá, že Judt cítí osobní lítost nad ztrátou tohoto systému a snaží se hledat cesty, jak jej alespoň v dílčích rovinách obnovit či z něj zachovat to dobré. Svou poslední veřejnou přednášku z října 2009, zařazenou v knize pod názvem *What is living and what is dead in social democracy*, věnoval právě zamyšlení nad touto otázkou.

To neplatí jen o sociálním systému, ale rovněž o postavení a roli státu jako regulujícího elementu lidských společností. Jak Judt upozorňuje, „ve světě, který je stále více rozdělován na nezabezpečené jednotlivce a neregulované globální síly, může legitimní autorita demokratického státu být tím nejlepším druhem zprostředkovatelské instituce, jakou můžeme vymyslet“.

Za přečtení stojí také poslední z textů tohoto oddílu nazvaný *Generations in balance*, který je přepisem rozhovoru mezi Tony Judtem a jeho tehdy patnáctiletým synem Danielem. Jejich intelektuální výměna se dotýká Obamova prezidentství, ekologické politiky i potřeby dlouhodobé angažovanosti nastupující generace.

Závěr knihy (*In the long run we are all dead*) je věnován vzpomínce na tři osobnosti, které zásadně ovlivnily Judtův profesionální život i jeho světonázor a osobní náhled na svět. První esej bezprostředně reaguje na smrt francouzského historika a myslitele Françoise Fureta, popisuje jeho životní pouť a vliv na francouzské veřejné mínění a oceňuje jeho zásluhy, „byť nebyl autorem žádné teorie revoluce, metodologické učebnice a nestal se ani otcem žádné z francouzských historiografických škol“.

S předním izraelským novinářem a intelektuálem Amosem Elonem sdílel Judt své obavy ohledně vývoje izraelského státu po roce 1967 a bral jej jako inspirátora svých úvah v této oblasti.

Ve stejném roce jako Elon, tedy v roce 2009, zemřela i poslední z Judtem vzpomínaných osobností, polský filosof a historik Leszek Kołakowski. Judtovi, ačkoli sám vzpomíná, že jeho přednášku slyšel pouze jedinkrát v životě, učaroval z několika důvodů. Předně byl vynikajícím historikem, který promýšlel i prostor střední Evropy, což bylo i Judtovo téma. Dále v jeho pracích nikdy nechyběl silný morální akcent, což se koneckonců projevovalo i v jeho občanské odvaze a angažovanosti. A v neposlední řadě nazývá Kołakowského „nejkosmopolitnějším z moderních evropských filozofů, který byl doma v pěti hlavních jazycích a jejich kulturách, strávil v exilu 20 let svého života a nikdy se necítil vykořeněný“. V tomto ohledu cítil Judt s Kołakowským bezesporu silnou spřízněnost.

Výbor sestavený Jennifer Homansovou zachycuje Tonyho Judta v té nejlepší formě, na vrcholu intelektuálních sil. I když se jeho zdraví od roku 2008 prudce zhoršovalo, nebralo mu to nic z jeho schopností jasně a střízlivě uvažovat, jak dokazují v knize publikované eseje, napsané v letech, kdy byl sužován Lou Gehrigovou chorobou.

Co nám tedy Judtovy texty, potažmo jejich souborné vydání, přinášejí? Především si jejich prostřednictvím můžeme opět nuancovat obraz této významné osobnosti. Drtivá většina textů sice již byla v minulosti uveřejněna, málokdo (a o to více to platí o čtenářích z neanglofonního prostředí) ale byl schopen všechny zaznamenat. Ba co více, časový rozptyl jejich vydání činí celých patnáct let, což znamená, že jednotný pohled na Judtovo myšlení měla jen skutečně omezená skupina lidí.

Většina textů, které kniha obsahuje, jsou fascinující ukázkou toho, jak je možné propojit několik literárních žánrů v celek, a to vše bez toho, aby utrpěla jejich čtivost či faktická správnost. Základem velké části z nich bývá povětšinou recenze vybrané knihy či knih, žánr, který rozhodně v publiku nevzbuzuje očekávání hlubšího literárního prožitku. U Judtových recenzí je tomu ale jinak. Nespokojuje se totiž pouze s popisem a hodnocením vybraných knih. Vytváří okolo nich spletitou pavučinu kontextů a myšlenkových pochodů, do kterých nakonec obsah knihy elegantně zavěsí a podá závěrečné zhodnocení. Judtovy recenze často nabývají podoby rozmanitého intelektuálního pátrání, které nakonec bývá důležitější než samo hodnocení recenzované publikace. Právě toto „povznesení žánru“ můžeme vnímat jako jeden z velkých přínosů představované knihy.

Tony Judt se nám prostřednictvím svých textů vyjevuje v několika rovinách. V první řadě jej chápeme jako erudovaného učenice, který dobře zná historickou metodu práce, je zběhlý v univerzitním prostředí a má také, ani u historiků ne

vždy obvyklý, cit pro dějinný proces. Také se nám představuje jako angažovaný a občansky zapálený myslitel, jehož nejvyšší metou je pravdivost a poctivost čtená a prosazovaná mnohdy i navzdory většinovému názoru a za cenu osobního i profesního odsouzení. A konečně k nám ze svých esejů promlouvá i Tony Judt jako člověk, který má své zájmy, pro některé věci hoří a jiné odsuzuje, člověk plný ideálů i obav, osobnost brána jako přítel, žák a nakonec pro mnohé i učitel.

A právě to je jednou z největších devíz Tonyho Judta a rovněž představené knihy. Není snadné ji zařadit, je plná překvapení, s každou kapitolou se mění a nenechá čtenáře oddechnout až do poslední stránky. Jakkoli s podobnými texty nemusíme souhlasit (Judt ostatně všeobecný souhlas ani nečekal), měli bychom je číst, už jen proto, jakým způsobem jsou napsány.

Pavel Dvořák